

O svemu tome u Šematizmu Hercegovačke franjevačke provincije iz 1977. godine zapisano je sljedeće:

«Gradnići s vremenom gube značenje središta, ostaju u slijepom kutu, izvan prometnica, bez izgleda za kakav veći razvoj. Sve te okolnosti utjecale su na jednu promašenu odluku: 1918. područje župe Gradnići podijeljeno je na tri te godine osnovane župe: Čitluk, Ploče-Tepčići, Gradac-Blizanci. Matice i inventar stare župe preneseni su u Čitluk, novi i stvarni centar Brotnja. Vjernici Gradnića nisu prihvatali brisanje svoje stare župe ni novu župu Čitluk. Kad nisu popustili oni, morali su popustiti 'pametniji': dvije godine kasnije oživljena je stara župa Gradnići. Otada vodi vlastite matice. Ostala je mala, neznatni komadić nekada velike župe. I ta već patuljasta župa smanjila se (doduze ne mnogo) 1973.: zaselak Vidovići pridružio se župi Ploče. U okviru župe Gradnići ostadoše samo mala sela Gradnići, Paoča i Gornja Blatnica.»⁵

DIOBA INVENTARA ŽUPE GRADNIĆI 1918. GODINE

Kad je ukinuta župa Gradnići, a osnovana nova župa Čitluk pristupilo se podjeli župnog inventara u Gradnićima. O tom događaju postoji dokument koji se čuva u Arhivu Provincije u Mostaru. Donosimo ga u cijelosti.

«Zapisnik sastavljen dne 10. lipnja 1918.

Predmet: Razdioba inventara župe Gradnići bi današnjim danom uregjeno kako slijedi:

1. Jedna polovica pokretnog Inventara pripada za novu franjevačku Rezidenciju na Čitluku.
2. Druga polovica pokretnog Inventara podjeljuje se na 2 jednakih dijela; od kojih jedna polovica za župu Blizanci, a druga za župu Dobro Selo.

⁵ (...), Šematizam Franjevačke provincije Uznesenja Bl. Dj. Marije u Hercegovini, Mostar, 1977., str. 59.

3. Dužnici župskog beriva ili redovine pripadaju svakom župniku svoga područja.
4. Dužnici nalazeći se od ove Rezidencije Gradnići pripadaju novoj franjevačkoj Rezidenciji na Čitluku.
5. Fond ove Rezidencije Gradniće pripada kao i dužnici pod brojem 4.
6. Sva zemljišta nalazeća se u bivšoj župi gradničkoj spadaju novoj franjevačkoj Rezidenciji Čitluk.
7. Sve Matice i cijeli arhiv predaje se na čuvanje novoj Rezidenciji čitlučkoj.
8. Gradnički župski stan i uzanj nalazeća se bašča predaje se franjevačkoj provinciji na raspolaganje.

Zaključeno i podpisano:

O. Pavo Šimović
Fra Paško Martinac
Fra Toma Zubac
Fra Bono Andačić»⁶

LOKACIJA ZA SAMOSTAN: U ČITLUKU ILI U KREHIN GRACU?

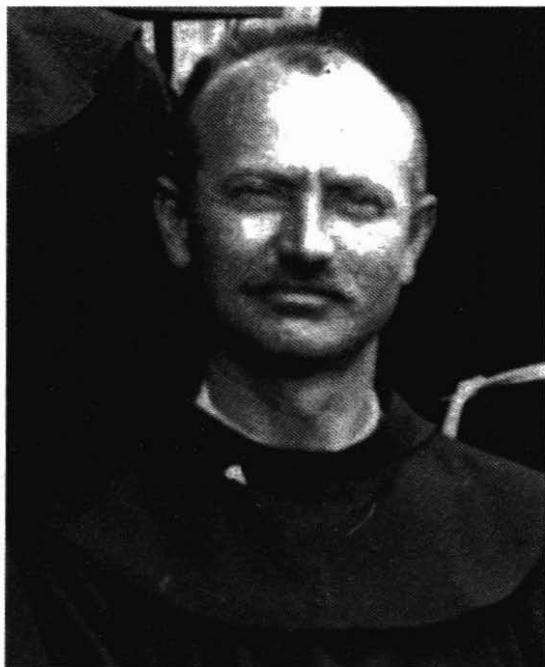
Nakon diobe župe Gradnići na tri dijela bilo je različitih mišljenja o načinima podjele. Neki su zagovarali misao da se u Brotnju izgradi samostan. Tada bi se moralo tražiti neko drugo rješenje za župe. O tome je u Ljetopisu župe Čitluk nekoliko rečenica zapisao fra Paško Martinac.

«Pok. Buntić sklonio biskupa te održali sastanak viđenijih ljudi kod fra Bone u Blizancima. Bili to ljudi iz dotične župe. Nastojalo se da bi se čitlučka i blizanačka župa spojile u jednu samostansku župu. Nije se uspjelo. Dalje se nije ni pokušavalo oko ostvarivanja te namisli.»⁷

⁶ Arhiv Provincije, Spisi Provincije, sv. 50., f. 76.

⁷ Fra Paško Martinac, Crkveni ljetopis za župu u Čitluku, sv. I. (1918. – 1987.), str. 8.

Pismo fra Paške Martinca Upravi Provincije

Fra Paško Martinac

Osim zapisa u Ljetopisu, u Arhivu Provincije čuva se pismo fra Paške Martinca Upravi Provincije o problemima vezanim uz prijedlog o gradnji samostana. Pismo donosimo u cijelosti. Iako u naslovu stoji da je fra Paško uputio pismo Upravi Provincije, iz pisma je razvidno da je ono upućeno provincijalu fra Didaku Buntiću.

«Mnogopoštovanom Franjevačkom starešinstvu u Mostaru

Jer se sveudilj pačaju neki stanoviti jezici u nove broćanske župe i u narodu neraspoloženje uspiruju proti postojećih odredaba i župnika; to sam slobodan, da malo podrobnije svoja opažanja i primjedbe iznesem:

Bistro oko blagop. Buconjića i svakog dosadnjeg našeg starešinstva odabiralo je i naglasivalo Podadvor kao sjedište nove župe Čitluk. Lanjski

pokušaj Ordinarija i m. p. naslova te pokušaj pozvanih i nepozvanih da se za Donje Brotnjo osnuje jedna župa gdjegod u K. Gracu, bili su bezuspješni. Uza sve to hoće se i sada – kad se je već nešto Podadvorom podiglo, da se nanovo smutnja stavla u narod. Igrarija...

Dvojako mnjenje postoji: Jedni su za Podadvor, a drugi za Gradac. Prvi vele: Podadvor je od starine središnja točka cijelog Brotnja, pa ako se ikakva budućnost kojem dijelu Brotnja spremi, to da se spremi baš tomu mjestu Podadvorom na Ovojcima – novogragjevnom mjestu. K tomu da je to mjesto svojim prirodnim položajem, pristupom i vidokrugom najljepše mjesto za narod i pastvu skoro u cijeloj Hercegovini. Najzad da bi se residencija s vremenom mogla lako pretvoriti u samostan i kakvu učionu, i to uz sudjelovanje cijelog broćanskog naroda. U tom slučaju, da župi Blizancima bude sjedište na Garevinama nad Vidonjom. – Drugi hoće Gradac kao središnju točku za Donje Brotnjo, gdje bi se župe Blizanci i Čitluk spojile u jednu residencialnu župu; gdje bi tobože bolje i narod pristupio i svoju pomoći izdašno ukazao.

Tri su kombinirana mjesta u Gracu. Ploča, Lokva na Gradačkom i Vioničkom eraru, te Planninića ispaše pod Baborovim kućama. Prednost imaju Ploče uslijed žive vode koja ljeti tek plazi i gubi se u obližnjoj baruštini. Nu sva tri su mjesta zimi skroz prijetna i močvarna i nepristupna. Ingenieri su ih sve pregledali i izjavile se jedino za Ovojce. – Ploče sam ipak i dva i tri puta u Gračana potraživao, ali bez uspjeha. Ostala su dva mesta nešto udaljenija, ali ne mislim, da bi ikoga k sebi privukla. Izlišno se je k tomu truditi, da bi se i na koji način do kojeg od ovih mjesta došlo. Jedno, što je narod žadan zemlje i što se u slučaju prodaje pozivlju na pravo prvakupu, da su susjedni zemljovlasnici prešnji dotično zemljiste kupiti, nego li tko sa strane, a drugo jer se ta mjesta nahode među iradima pa nitko nije voljan, da mu se iradi nište. – Što je još najgore nijedno od tih mjesta nema ceste, pa bi se

najprije morale napraviti ceste za dovoz raznog materijala. Kamen bi se morao dovoziti ili iz Gračanske, Podadvorske ili iz Baborove glavice, a to je udaljenost od 1 – 1 ½ km. Uzme li se da kles cijela okolnost u obzir više bi zemljiste i ceste preko tugih irada zapale, nego li po temelju nasmjena gragjevina. – Napominjem, da još prije otcijepa Megjugorja od Gradnića, da je m. p. o. fra Luka Begić namjeravao u Gracu podignuti samostan, pri čem mu je i jedna turkinja zemljiste poklanjala, pa nije uspjelo, pa da se onda danas uspije? Daj! Da je takove umišljenike pustiti, pa neka pokažu baš svoju okretnost i nek se baš natku sudara.

Ističe se da bi se narod ragje za Gradac sklonio i da bi isdašnu pripomoći ragje pridonio. Krilatica! Razlog? Valjda bi se tako nešto selima približilo?! U tom slučaju ne bi imali uzroka Gradničani i Paočani, da se što protive, a Gračani bi svakako sve svoje žrtvovali. Gradac, Gradac, stoput Gradac! Gračanima je po volji da su sa Blizančanima, pa nedavno rasporezaše tek 25.000 K! Hvaljen Gradac! Blizanci bi to ravnodušno primili kad imaju već župu sa imenom svoga sela?! A druga sela? Od Čerina bi se poodmakla; Gornjoj se Blatnici pogoršalo skoro za cijeli sat, Služnju po (1/2) sata, Sritnice i ne napominjem, dok se Kručevićima gotovo ne bi ništa pomoglo.

„Ali život je tu posrijedi! Osigurajmo sebi egistenciju. Po sata više, po manje; to ne igra kakovu ulogu“...

Čudnovato! Za narod, a opet glavno potraživanje samoga sebe! Osvetilo bi se to. To nisu čisti računi. Čini mi se – i nije već daleko, da već ne ćemo mnogo moći računati na tu našu stoput zagržljivu redovinu. – Pusti ti to! Jedan će samo fratar napraviti cijelu cestu, drugi će kupiti veliki kompleks zemljiste, treći će podignuti cijelo jedno krilo residencije – a u najgorem slučaju, sve to i bez naroda učiniti; od naroda ni jedan filir zatražiti!... i slično. Bogati, a opet svuda sve same zakupe.

E pa dobro! Slogom se sve postizava. Narod nam je mio, ne teretimo ga. Sakupimo najprije to bogatstvo i uručimo ga svomu starešinstvu – ili ako već ne i to, to ta četvorica – toliko mi ih je poznato, koji se zanose za Gradac, neka između sebe izaberu – skupe (?) odbor i najizvrsnijoj sili povjere svoj nacrt i već će biti gragjevina i eksistencija osigurana. Prije toga – ako već ne misle, da smo posve bez mozga, ne damo se na pogubnu vratolomiju.

Još jedno. Dotična braća ili nek se organiziraju, pa svoj naum odmah otpočnu izvoditi, ili nek se ustegnu, da nam ne prave poteškoća u narodu; ili što je još najbolje, neka svoju djelatnost i bogatstvo iskažu u svomu djelokrugu, gdje se već nahode. Ta u nas još toga mnogo imade!

Nego – da otvoreno rečem, gdjekoji i od starešinstva podupiru ovakove govorancije, pa bi liepo zamolio, da smo već jednom na čistu, ili se ima u nas povjerenje, ili ne?... Došli smo ovamo na zamolbu i volju starešinstva, pa ako se već smatra da nismo za dotičnih mjesta, slobodno nek nas uklone kamo hoće – barem što se mene tiče. Valjda da i na drugom mjestu poradimo koliko mognemo.

Ipak ne mogu da pri ovomu zašutim – tjera me da djekoje okolnosti još ispostavim.

Istočno od sadanjega gradilišta – (?) štale, nekih 250 m, izvire jedno malo vrelašće sa padom od jednoga boja. Voda slična onoj na Čerini, a ljepša – studenija od one na hvaljenim Pločama. Ovom se vodom može residencija služiti. Čitlucani vele, da tek za najviših suša presuši.

Po Čitluku begovi prodaju redovito svoja imanja, pa ako je starešinstvo voljno, da što votira za kupnju – dakako uz godišnju otplatu, onda je za to sada zgodan čas.

Narod se je već prilagodio novim prilikama, pa više i ne pomišlja na koju drugu stranu. Sa svih strana – naročito iz Megjugorja, narod potiče i obilni doprinos nudi – 5. – 10.000 K, da bi se odmah na istom mjestu otpočela i gimnazija praviti. Ja to smatram neizvedivim; pa ragje da

narod zagrijavamo s dogovorom vlade, za gospodarsko-zanatlijsku školu – i to čim prije.

Napominjem da već mnogi Gračani naginju da se ovamo pripoji. Isto su me obližnji Cernjani molili da ako im se ne bi udovoljilo, da pripanu Megjugorju, da bi pripali onda za Čitluk. Skoro cijela Donja Blatnica i Vionica isto žele; ali samo uz uvjet, da ne bi od njih nikakva rasporeza zatraživali, ali ipak da bi koješta sami od sebe doprinisili.

Ovako je dakle sada raspoloženje u narodu pa mislim, da bi ga trebalo izrabiti, i to na ovaj način: Donjoj Blatnici i Vionici u cijelosti udovoljiti. Fra Ilija Rozić reče, da je za Donju Blatnicu sporazuman. Blizančanima ponoviti što im se već proljetos reklo. Ili da prave na Garevinama nad Vidonjom, ili da im se ukida župa. Tog je mišljenja i fra Bono.

Na ovaj bi se dakle način ostvarila ta često nagašivana ideja velike residencijalne župe koja bi ovako spadala među prve župe u Hercegovini.

Samo dakle malo više takta i stalne odlučnosti pa će se sve postignuti.

Najzad za ovako odulju gnjavažu ne će mi se zamjeriti, kad se uzmu sve okolnosti, koje me tjeraju. U ostalomu, što nije pljeve, molim da se stalno i uzme u obzir i uvaženje.

Moj mi karakter naloži da Vam sve ovo podistem. U znak harnosti, primite izraz poštovanja i odanosti.

Čitluk, 13. kolovoza 1920. fra Paško Martinac,
presj. Residencije.»⁸

PONOVO USPOSTAVA ŽUPE GRADNIĆI

Župljani Gradnića i Paoče upućuju pismo Upravi Provincije u Mostaru

Nakon što je župa Gradnići ukinuta, odnosno sjedište župe premješteno iz Gradnića u Čitluk, Pero Zubac, glavar sela Gradnići, napisao je 6. srpnja 1918. godine pismo, u kojemu je provincijalu fra Davidu Nevistiću ispred sela Gradnići i Paoča iznio problem koji je nastao nakon ukidanja župe. Pismo donosimo u cijelosti.

«Mnogopoštovanom Franjevačkom Starješinstvu u Mostaru

Seljani sela Gradnića i Paoče obraćaju se na mnogopoštovani naslov sa molbom, da bi nam starodavnu župu u Gradnićima ostavili u krijeponi i dali nam jednog svećenika, da nam bude župnik i duševni vodja pogledom na slijedeće razloge:

Mi nijesmo ni najmanje protivni što se u drugim selima osnivaju nove župe i čini se da bude bliže i zgodnije, ali nije pravo da se nama diže ispred kuće, štono reć i da nam bude najdalje, kad nam je bilo najbliže.

Glavne obitelji sela Zupci, darovali su za gradnju crkve i kapele mjesto u Gradnićima, pa nije pravo, da se ta njihova nadarbina uništi i uzalud učini, da se onolike zgrade, makar i trošne uzalud učine, a moglo bi se iako u vrijeme zgodno popraviti i urediti za određenu svrhu.

Određeni smo bili za Čitluk, ali mi tamo ne pristajemo i u tom pogledu dali smo molbu na biskupa, jerbo na Čitluk je nama daleko, nezgodno osobito zimi radi mokrine i leda, staro gotovo ostaviti i ići tražiti nesigurno mi sa time nijesmo zadovoljni.

Mi molimo spomenutu naslov, da bi nam dali svećenika, koga imamo mi prema starom običaju dajući u naravi i stvarima uzdržavati i ako bi

⁸ Arhiv Provincije, Spisi Provincije, sv. 53., f. 304.-305.

bilo potrebito i pismeno se na to obvezati, mi to možemo jer nas ima preko sto kuća.

To molimo mnogopoštovani naslov, da s biskupom za nas stvar povoljno riješili, jer naši fratri najbolje znaju naše potrebe i nužde.

I mi očekujemo pod sigurno odgovor i rješenje najpovoljnije naše molbe, da više ne budemo u neizvjesnosti i da već jednom znamo na čemu smo.

Najodaniji seljani ispred sela:...»⁹

Odgovor provincijala Nevistića na pismo glavara Pere Zupca

«P. n. gospodinu Peri Zupcu, glavaru u Gradniće

Povraćajući Vašu molbu, stavljamo Vas na znanje, da sadržaj Vaše molbe spada u kompetenciju presvitloga biskupskoga ordinarijata. Ujedno Vas prijateljski savjetujemo, da se višoj duhovnoj vlasti pokorite, koja je gornju odredbu izdala iz viših razloga.

Toliko na Vaše ravnjanje.

Mostar, dne 10. jula 1918.

Redodržavnik:
fra David Nevistić»¹⁰

Pismo fra Križana Galića, novog upravitelja u Gradnićima

Nakon ponovne uspostave župe Gradnići koncem 1919. ili početkom 1920. godine, i to najprije kao kapelanie župe Čitluk, a potom kao samostalne župe, za kapelana, odnosno upravitelja kapelanie, bio je postavljen fra Križan Galić. Zbog poteškoća na koje je naišao u službi u Gradnićima, fra Križan se u pismu od 22. ožujka 1920. godine obraća provincijalu fra Didaku Buntiću. Pismo donosimo u cijelosti.

«Mnogopoštovani Oče!

Ja sam izrazio svoje mnijenje fra Paški Martincu, pa još ne znam šta ste Vi s njim o meni zaključili, a dao sam i pismo, valjda Vam ga je pokazao.

Nakon tako ogromna vremena nema mi od Vas pisma. Molim Vas, da mi pismeno priopćite: šta sam ja ovdje, kakvo imam pravo i dužnosti?

Nemam torbaka, pikside (za hostije, op. a.) ni uljanice za bonike (bolesnike, op. a.), matice prenešene na Čitluk, u crkvi ima samo jedna mala piksida, trebala bi još jedna bar za 100 (sto) čestica, nema ljubičaste paramente.

Ako ne mogu činiti službu osobito opremati bonike, onda sam suvišan ovdje.

Narod to ponešto već zna pa već ima galame, a kako će slijediti može se misliti.

Ja njih mirim što mogu da ne viču, nego želje starješinstvu prikažu. Molim da providite bar privremeno što je najnužnije.

Uz pozdrav i cjelov desnice

Gradnići, 22. ožujka 1920. fra Križan Galić»¹¹

Pismo iz Uprave Provincije župljanima župe Gradnići

Župljanji su sredinom 1918. godine tražili ponovno uspostavljanje župe Gradnići, ali se to dogodilo tek 1920. godine. Uprava Provincije, na čelu s novim provincijalom fra Didakom Buntićem, pristaje 1920. godine dati jednog fratra u župu Gradniće, ali pod određenim uvjetima. Ti uvjeti doneseni su u pismu koje nema nadnevka niti je potpisano. Vjerojatno se radi o konceptu za pismo.

«Velečasnom
Župskom uredu Gradnićima

Nedavno smo bili kod Vas i saslušali Vaše želje, proti kojih nemamo ništa. Nu za obezbijediti svećenika koji bi tamo stao, hoćemo da se oba-

⁹ Arhiv Provincije, *Spisi Provincije*, sv. 50., f. 89.

¹⁰ Arhiv Provincije, *Spisi Provincije*, sv. 50., f. 89.

¹¹ Arhiv Provincije, *Spisi Provincije*, sv. 53., f. 127.

vezujete nanovo što mislite redovito godišnje davati za izdržavanje svećenika i da nam to hitno, svakako do 20. t. mj. dostavite, dogovorimo vaše rasporedanje.

Svoje strane zahtijevamo ne možemo prijestiti da bi svećenik mimo svoga dostoanstva životario uslijed čega zahtijevamo da bi se pri-donijelo toliko godišnje sijena da bi se mogao jedan konj izdržavati. S kuće na kuću da bi se moglo sudariti po 10 kg raznog žita, kljuka po 5 kg, brava prema vašoj uvidljavnosti, drva dovoljno za cijelu godinu i ostalo kako vidite.

Primjećujemo da na vinograde i ostalo zemljište humačkog samostana nemate računati, to će pripasti samostanu u Brotnju.

15. travnja 1920. »¹²

**Pismo Upravi Provincije
fra Gojka Penavića,
novog upravitelja u Gradnićima**

Očito je da fra Križan Galić nije dugo ostao u Gradnićima, jer je 1. svibnja 1920. godine umjesto njega za novog upravitelja došao fra Gojko Penavić. Ovdje donosimo pismo što ga je fra Gojko poslao Upravi Provincije..

«Franjevačko starještvo za Hercegovinu Mnogp. Starještvo

Vlč. otac fra Paško Martinac, nadžupnik Čitluka, dao je na starještvo tužbu protiva meni. Na tužbu ne držim shodnim da i jednu riječ odgovorim, jer bio bi možda još smješniji odgovor nego tužba, za to tražim osobno suočenje mene i fra Paške. Tom prigodom može se odrediti i administracija i potpora za gimnaziju, jer s time nijesam na čistu. Za ovu godinu molim da budem riješen svakoga plaćanja, i to radi slijedeći razloga:

Došao sam iz samostana u kuću bez kruha i krova. Poznato Vam je da je kuća bila potpuno zapuštena, zanečićena, uopće takova da je jedino mogla pružiti stanovanje za životinju, ali ne za čovjeka. Smjesta sam naručio majstora koji mi je kuću ukoliko se je dalo dotjerao čistu. Majstor je bio kod mene 10 dana, sad proračunajte koliko me je morao koštati majstor. Doduše, ja na račun nijesam metnuo hranu, jer sam ju i za se i za momka i majstora manje-više dobivao iz sela kao milodar. Dalje sam kupio nešto kuhi. (injskog) suđa, i to najpotrebnije; kupio sam jedno krmče malo za napretka, a veliko za ubiti, ali sam sa velikim slabo prošao, jer mi je krepalo. Pošto nijesam imao šta ubiti, ja sam kupio u Slavoniji veliko krme, utovljeno. Malo kašnje sam nabavio i konja. Sve ovo što sam izbrojio osim nespomenuti stvari zahtjeva novaca, kojih ja nijesam imao. Dva sela od moje esposure krupa i povodanj su uništili, od kojih se nijesam mogao nadati vel. pomoći. Uostalom, ne držim potrebним dalje nabrajati nego završujem.

Ako me premjestite u samostan, prodati ću konja, troje krmadi i još nešto pak ću Vam moći sve isplatiti do filira. Sam sobom ne tražim premještenja, jer mi je neugodno prevlačiti moj kofer dolje-gore. Slučajno ako bi uslijedilo premještenje, najvolio bi na Široki Brijeg za duh. pomočnika. Zadovoljio sam se da ovdje sa najnižim izdjem kraju, ali ipak što je nužno morao sam nabaviti. Konj mi doduše nije potreban za službu, ali mi je potreban glede (?), jer ako hoću nešto o povrću ili o vinogradu raditi moramo imati nešto đubra.

Rekao sam da ne tražim premještenje, ali ako bi se odredilo kao lani, prisiljen sam ga tražiti. Znate prilike kakove su između Gradnića i Čitluka i uopće Donjeg Brotnja pak prema tome i gledajte stvar najbolje urediti. U ovako nesređenim prilikama ne može čovjek ništa uspješno djelovati. Vama koji ste na strani nepojmljivo je kakove su prilike sad u Brotnju. U ovakovim nesređenim prilikama strada i vjera i ugled i može

¹² Arhiv Provincije, Spisi Provincije, sv. 53., f. 55.

doći do vrlo neugodni posljedica. Tko je ovome kriv, ja to ne znam, ali znam da je slabo što se događa. Možda je još vrijeme da se stvar popravi, ali može doći kada neće biti više moguće popraviti. Ja ovdje nikoga ne tužim niti sebe pravdam, ali molim da bi zapovjedili meni i fra Paški da osobno pred Vama stvar svršimo i uredimo.

Gradnići, 31. III. 1921. fra Gojko Penavić»¹³

FRA PAŠKO MARTINAC U LJETOPISU ŽUPE ČITLUK O ODLASKU IZ GRADNIĆA

Prvi župnik župe Čitluk postao je fra Paško Martinac. Mnogo je uradio za čitlučku župu i čitav broćanski kraj. Među ostalim, sagradio je rezidencijalnu zgradu i mnogo doprinio razvijanju duhovnosti župljana. O premještanju župnog središta i svome odlasku iz Gradnića i prelasku u Čitluk, fra Paško je svoje dojmove zapisao u Ljetopisu župe Čitluk. Donosimo, neke nema, zanimljive dijelove toga Ljetopisa.

«Dne 5. ožujka 1920. nastanim se u kući Gale Ćorića na Hrlonji, a Gradniće povjerim svome služi do dolaska novoga svećenika. Imenovali mi pok. fra Gojka Penavića pomoćnikom. Financirao ga i uzdržavao ja odavde. Voljom pok. fra Didaka Buntića, provincijala, imenuju se Gradnići ekspositurom Čitluka a kasnije i sa pravom samostalne župe Gradnići, Paoča i Blatnica. Tako više nisam bio vezan na Gradniće te sam mogao laglje svoje namjere izvoditi.»¹⁴

«Kako se Gradnići osamostalili, imao sam pretjerati svoje sude i pokućstvo ovamo na Čitluk. Pok. Buntić odredio da 60 kvintala sudi ostavim u Gradnićima za vino i rakiju, a ostalo pretjeram na Čitluk. Ne moglo se nego pomoću

žandara. Gradnićani mi na dva mesta razorili cestu. Uz sto neprilik jedva da najnužnije pretjeram, a ito donekle mogu zahvaliti pok. Matulji Zupcu s Paoče koji je pomirbeno djelovao na seljane, pa se nekako ipak bez jačih upadica prošlo.»¹⁵

PROBLEM S MATIČNIM KNJIGAMA

Iz nema dostupnih dokumenata vidljivo je da je za ponovno uspostavljanje naše župe zaslužan tadašnji provincijal fra Didak Buntić. Kada je naša župa bila ukinuta, a to je bilo 1918. godine, on je bio ravnatelj gimnazije u Širokom Brijegu. Kada je 1919. godine izabran za provincijala, on se zauzeo za ponovno uspostavljanje naše župe. Bilo je to krajem 1919. ili početkom 1920. godine. Zbog toga smo mu mnogo zahvalni.

Provincijal fra Didak Buntić u pismu od 13. 11. 1920. godine naređuje čitlučkom župniku fra Pašku Martincu da vrati matične knjige u Gradniće. Nekoliko dana nakon toga fra Paško odgovara fra Didaku. Njegovo pismo donosimo u cijelosti.

Pismo fra Paške Martinca provincijalu fra Didaku Buntiću

«Mnogopoštovanom Franjevačkom starešinstvu u Mostaru

Na dopis m. p. naslova od 13. XI. 1920. broj 401. u pogledu dostave matica natrag u Gradniće, odgovara se:

1. Gornji se zahtjev protivi crkvenom Codexu po kojem je župnik (slijedi latinski tekst, nejasno) (navjerojatnije tekst glasi: čuvar matica, op. a.)

¹³ Arhiv Provincije, *Spisi Provincije*, sv. 54., f. 207.

¹⁴ Fra Paško Martinac, *Crkveni ljetopis za župu u Čitluku*, sv. I. (1918. – 1987.), str. 7.

¹⁵ Fra Paško Martinac, *Crkveni ljetopis za župu u Čitluku*, sv. I. (1918. – 1987.), str. 8.

2. Protivi se biskupskoj odredbi od 10. VII. 1918. broj. 484., te nedavnoj usmenoj naredbi, po kojoj sam escpresse zadužen pastvu na cijelom rezidencialnom župom Čitluk u kojoj da se ne smije nikakva jurisdictionia bez mene vršiti, a službene dopise i spise, da imam samo i jedino ja rješavati!

3. Protivi se i naredbi našeg stareinstva od 15. VI. 1918. broj 292, 9. VII. 1918. broj 354., te konačnoj odluci od 22. VII. 1918. broj 324., prilog 1. Uslijed čega je i zahtjev neispuniv.

Napominjem – jer sam predvijgao kojekakve upadice da sam sve što sam u tomu pogledu učinio, učinio saglasno sa propisima sv. Crkve i nadležnoga stareinstva pa čemu nanovo stavljati smutnju u narod?! Cijelo se je već Brotnjo priviklo na nove prilike i vogjenje nužnih matičnih listova pa zar opet tu naviku pobrkivati?!

Nego se očevidno opaža disharmonija u samom stareinstvu glede Čitluka i Gradnića. Do dolaska m. p. o. sadašnjeg provincijala (fra Dida Buntića, op. a.), tu je (?) redovito (?) Žilić raspirivao, a sada mu kao da i sam o. provincial sekundira. Bojah se ja, da ne dogru ona žalosna vremena m. p. o. fra Augustina Zupca, kadno se je po m. p. o. fra Luki Begiću bolja budućnost ovom kraju spremala...

Žalosno je, da se u narod sije, da će se ovo ovde sve rasprodati i na drugom mjestu što slična praviti. Žalosno je, da me se smatra župnikom cijele rezijedencialne župe, a preko mene se odredbe i upute sasma oprečne dovršuju i dostavljaju. Žalosno je, da Gradnička i Paočka baba znade prije za kojekakve odredbe stareinstva negoli župnik u Čitluku. I gornju mi je naredbu prije saopćio Antas Doko s Vidovića nego li sam ju ja primio.

Još sam ljetos u dva dopisa od 13. VIII. Broj 144. i ove 14. VIII. Broj 145. t. g. opširno svoja opažanja stareinstvu dostavio pa nikad na nje, mada sam molio, ni usmenog ni pismenog saopćenja. A to mi daje povoda da ponovim opet svoj zahtjev: Smatra li me se ništicom i rušite-

ljem i opće narodne i naše unutarnje dobrobiti, neka me se onda slobodno makne odavde.

Čitluk, 27. studenoga 1920.

fra Paško Martinac»¹⁶

FRA GOJKOVO PISMO UPRAVI PROVINCIIJE

U našem župnom arhivu čuvamo jedno pismo bez nadnevka i godine (najvjerojatnije se radi o razdoblju od veljače do travnja 1922.) koje je fra Gojko napisao Provincijalatu Hercegovačke franjevačke provincije u Mostaru. U pismu fra Gojko opisuje nevolje s kojima se suočavao na početku službe u Gradnićima. Pismo donosimo u cijelosti.

«Herceg. franjevačko starjeinstvo u Mostaru

Dne 1. V. (maja) 1920. godine po naredbi tadašnjeg našeg franj. starjeinstva došao sam u Gradniće za duh. pastira. Da su mi bile poznate prilike između Gradnića i Čitluka jedino sv. poslušnost bi bila u stanju da me tu stavi. Sada će brzo dvije godine moga službovanja u Gradnićima. Mnogo sam kroz to vrijeme neugodnosti sa raznih strana primio. Sva krivnja toga bila je u tome što mi je starjeinstvo zajedno sa Ordinarijatom jednu def. deciziju dalo, a ne na jednu stranu Ordinariat, na drugu starjeinstvo a na treću narod, a ja u sredini preko kojega se je tuklo. Kroz ovo vrijeme nijesam dobio niti matica niti uopće propisnih knjiga, nego sam sve privatno u jednom tefteru vodio. Razlog je bio

¹⁶ Arhiv Provincije, *Spisi Provincije*, sv. 53., f. 250.

Budući da je rukopis teško čitljiv, značenje nekih riječi nisam mogao odgonetnuti, pa sam stavljao upitnike. Smisao je ipak jasan. Nije mi, međutim, jasno tko se krije iza imena Žilić. Moguće da se radi o nekom fratu, ali ne znam o kojemu.

taj što nijesam dobio pravo na matice od Ordinarijata, a s druge sam strane dobio da će mi se sve matice odnešene na Čitluk povratiti i pače sam jednom dobio pismeno da imam donijeti matice. Meni je narod s time puno dodijavao, za to sam molio višeput + fra Didaka da on to već jedanput riješi što mi je uvijek rekao da se strpim i da će se riješiti.»¹⁷

SVJEDOČANSTVA O FRA DIDAKU BUNTIĆU

Fra Didak kao narodni poslanik u Brotnju

Ruševine pučke škole u Gradniciima koju je fra Didak pohađao (turska kula)

U Narodnoj slobodi, u rubrici Gradske vijesti, objavljen je kratki članak o fra Didakovu zauzimanju za narod i njegovu pohodu Brotnju. Članak donosimo u cijelosti.

Narodni poslanik O. D. Buntić obišao je kroz zadnje tri sedmice cijelu Hercegovinu. U petak je ovamo stigao iz Konjica, a u ponedjeljak je opet otisao u Brotnju. Svuda je dolazio u dodir s našim narodom, pa je sabrao veliku zalihu seljačkih tužba i molba, da ih iznese pred parlament i potkući gg. ministrima, neka vide i znadu, da imamo zašto biti nezadovoljni s današnjom upravom.¹⁸

¹⁷ Arhiv Župnog ureda Gradnici

¹⁸ (...), *Gradske vijesti. Narodni poslanik o. D. Buntić,*

O FRA DIDAKOVU ZALAGANJU OKO GRADNJE CESTA KROZ BROTNJO

U Ljetopisu čitlučke župe fra Paško Martinac, prvi čitlučki župnik, ostavio je zapis o zalaganju fra Didaka Buntića i još nekih ljudi oko izgradnje cesta kroz Brotnjo.

«Mnogo se je radilo na ostvarenju ceste Čitluk-Žitomisljići. Još prije nosio sam lično molbu iz Gradnica g. Marijanu Varešanu, poglavaru Bosne i Hercegovine i uz molbu mu razne podatke o vrednosti te ceste ispostavio. Kako je k tomu bilo zabranjeno da se analfabetski tečajevi podržavaju bez učitelja zato odobrenih on se začudio i odobrio mi da nesmetano pismenost provodimo, koliko ikad možemo. Ne znam da je kasnije igdje smetnja postavljena. Jako me liepo primio, ali kakve podpore za cestu nisam dobio. Pok. Buntić bio kasnije u Beogradu isposlovaо 400.000 Kruna za prvi početak ceste i g. Štambuk, kot. predstojnik u Mostaru, sazvao ovdje viđenje lude da se cesta odpočme uz narodnu pripomoć. Zadrtani su odbili i taj nam novac propao.»¹⁹

FRA PAŠKO MARTINAC – SVJEDOK SMRTI FRA DIDAKA BUNTIĆA

Fra Paško Martinac bio je svjedok fra Didakove smrti. O tome kako je fra Didak umro i kakvi su komentari bili u narodu i među liječnicima o uzrocima njegove smrti, fra Paško je zapisao u Ljetopisu župe Čitluk.

«Proveli smo nešto ceste i ispod Grede Čitluk. Za ovu cestu najvišu žrtvu pridonoše Žozo Dugandžić Perin i Nikola Sulić pok. Pere,

Narodna sloboda, Mostar, 1921., god. III., br. 11., str. 3.

¹⁹ Fra Paško Martinac, *Crkveni ljetopis za župu u Čitluku*, sv. I. (1918. – 1987.), str. 12.-13.

Amerikanci: danas su isto obojica u Americi. Bilo je mnogo glavobolje, ali se ipak nekako uspjelo.

Dogradili smo nešto ceste od Hrlonje do na zamišljeni pristor čitlučkoga polja. I ovdje je pok. Križan Primorac znatno pripomogao...

Pok. Buntić, pregledavajući gdje bi se ovaj pristor imao podignuti, na licu ga mjesata na blagdan sv. Blaža, 3. veljače 1922. potrefi kap; dođe nekako ovamo i u nuzgradu u mojoj tada spavanonici, kad se stojeći mučio, opetovno potrefila kap; potekao postelji i svalio. Odriješio sam ga, pouljao i sve propisne blagoslove i molitve nad njim izvršio. Njegov svečani ukop u groblju, uz assistenciju biskupa Mišića i ostalih 27 svećenika (kako se sjećam) sa velikim brojem naroda i razne gospode te zastupnika i pogrebnih govoranija, dale su vidni dokaz u kakvoj je cieni i poštovanju živio mili pokojnik. Narod je međusobno šaputao, kad mu gledali ruke i nokte, da je nečim otrovan. Pogoravali su to i nekoji liečnici da bi ta mogućnost mogla biti otrovnim cigaretama koji otrov da postepeno djeluje.

Ovaj eventualni pristor čitlučkog polja, g. Gorlerich, šef građevinskog odjeljenja u Mostaru, koji je bio prisutan toj pregledbi polja, bio je mišljenja da se ova pregrada prozove Buntićevim imenom, a tako i cesta prema Žitomislićima.»²⁰

BEOGRADSKE VLASTI PRATE FRA DIDAKA

U Arhivu Provincije u Mostaru čuva se dokument iz kojega se može iščitati da je Beograd pratilo fra Didakovo kretanje. Dokument je objavljen nepuna dva mjeseca prije fra Didakove smrti. Donosimo ga u cijelosti.

Ministarstvo U. D. (Unutrašnjih dela)
Kraljevina S. H. S.

Odelenje za Državnu zaštitu
D. Z. br. 15. 791.

Od 12. decembra 1921. godine
u Beogradu

Pokrajinskoj upravi

Ministarstvo vojno ima izveštaj o dobro organizovanom pokretu Monarhista, koji je naročito uzeo na oko našu državu. Propaganda ima uspeha naročito u vojnim krugovima. Obrazovan je T. V. Savez vernih caru Bošnjaka pod vodstvom nekog Dr. Pelovića Kap.

Svračajući na ove pojave pažnju te Upravo ovo Ministarstvo ujedno dostavlja izveštaj kotarske ispostave Čapljinu, koji glasi:

Pokretu o kojem je reč obraća se najozbiljnija pažnja razmišljajući ozbiljno o ovoj stvari i vodeći o tome strogo računa, a specijalno u Čapljinu, koja leži na tromeđi i u kojoj putnici iz Dalmacije i Bosne ovamo dolaze za prelaz Ljubuški, Vrgorački i Imotski srez, pada u oči, da svakom zgodom kada ovde dogje ili ovuda prolazi vojga i narodni poslanik pučke stranke fra Didak Buntić, nagje se na okupu više svećenika, kao gvardijan sa Humca, sreza Ljubuškoga, i drugi koji u šetnji imaju neki sastanak. Mislim, da bi se jedino moglo kuhati o gornjoj akciji ali nije se apsolutno moglo do sada šta o stvari saznati, pošto fratri imaju veliku na to pažnju.

Uveo sam detektivsku službu i po selima, te će i ta agitacija, makar i ova i u najvećoj tajnosti bila razkrinkati, u koliko budu tu sedišta i ova-mo svoja pustila.

20 Fra Paško Martinac, Crkveni ljetopis za župu u Čitluku, sv. I. (1918. – 1987.), str. 14.-15.

GODIŠNJA K

ŽUPE SV. BLAŽA, GRADNIĆI

GODINA VI., BROJ 6., GRADNIĆI, VELJAČA 2009.

Svečana akademija
o fra Didaku Buntiću
u Zagrebu

Svečana akademija
o
fra Didaku Buntiću
u Mostaru

